

5. Maksymovych, OV., 2018. 'Praktyky akademichnoyi mobil'nosti v otsinkakh studentiv vyshchoyi shkoly ukrayiny (za rezul'tatamy yakisnoho doslidzhennya) (Academic Mobility Practices in Grades of Ukrainian Higher School Students (Based on Qualitative Research))', *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina, Seriya «Sotsiologichni doslidzhennya suchasnoho suspil'stva: metodolohiya, teoriya, metody», Vypusk 40*, S. 133-139.
6. Mizhnarodnyy fond doslidzhen' osvitynoyi polityky, 1988. 'Velyka khartiya universytetiv (Magna Charta Universitatum)'. Dostupno : <http://www.edupolicy.org.ua/files/Magna_Charta_Universitatum.pdf> [Data zvernennya 11 Zhovtnya 2019].
7. Svyrydenko, DB., 2014. 'Akademichna mobil'nist' : vidpovid' na vyklyky hlobalizatsiyi : monohrafiya (Academic Mobility : Responding to the Challenges of Globalization : A Monograph)', K. : *Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova*, 279 s.
8. Slobodyan, O., Stadnyy, YE., 2016. 'Ukrayins'ki studenty za kordonom: skil'ky ta chomu? (How many and why are there Ukrainian students abroad?)' Dostupno : <<https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>> [Data zvernennya 14 Zhovtnya 2019].
9. Kyvliuk, O., Svyrydenko, D., 2017. 'Academic mobility as "brain drain" phenomenon of modern higher education', *Studia Warmińskie, Vol. 54*, P. 361-371.
10. United nations educational, scientific and cultural organization, 2019. 'What is mobility?' Available at : <http://www.unesco.org/education/studyingabroad/what_is/mobility.shtml> [Accessed 11 October 2019].

УДК 37.014.5:005.332.4 (477)

СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

STRATEGY TO INCREASE THE COMPETITIVENESS OF THE EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE

О. М. Ємець

Магістрант НПУ імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник – доцент Яценко О.Д.

Актуальність теми.
Сьогодення характеризується значним зростанням впливу знань та освіти на економіку регіону, держави і світу в цілому. Діяльність закладів освіти в такому контексті має підстави оцінюватись як спрямована на міжнародну конкурентоспроможність економіки, джерело формування бюджету країни, генератор новітніх технологій та ідей, елемент формування інтелектуального та людського капіталу нації. Тому актуальним питанням є формування ефективної стратегії підвищення

Urgency of the research. Today, there is a significant increase in the impact of knowledge and education on the economy of the region, the state and the world at large. The activities of educational institutions in such a context should be considered as directed at the international competitiveness of the economy, the source of budgeting of the country, the generator of new technologies and ideas, the element of formation of the intellectual and human capital of the nation. Therefore, an urgent issue is the formation of an effective strategy for improving the competitiveness of the domestic

конкурентоздатності вітчизняної системи освіти на світовому ринку освітніх послуг.

Постановка проблеми. Сучасна Україна визнана як найбідніша країна Європи. Але показники освітнього рівня громадян не поступаються середньоєвро-пейським. Тому вважаємо за доцільне проведення відповідної дослідницької роботи зі з'ясування стратегій зміцнення позицій України на світовому ринку освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Динаміка ринку освітніх послуг становить актуальний інтерес багатьох дослідників, як економістів, так і представників соціально-філософських дисциплін. Ґрунтовні напрацювання з цього питання представлені в роботах Антошкіної Л. І., Беккера Е. Г., Боголіба Т. М., Верхоглядової Н. І., Вознюк В. С., Каленюк І. С., Ліпкіної Е. Д., Матвіїва М. Я., Патора Р., Борецької Н. О. та інших.

Постановка завдання. Завдання статті полягає у визначенні концептуальних засад формування стратегії підвищення конкурентоздатності України на світовому ринку освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. Програма міжнародного співробітництва в освітньо-науковому просторі має здійснюватися за трьома векторами: змісту освіти (тобто єдності науки, освіти та виробництва), інформатизацією освіти та стратегіями її інтернаціоналізації. Вдосконалення змісту освіти можливе за умови проведення відповідного моніторингу реалізації освітнього процесу у закладах освіти та доцільних маркетингових заходів із орієнтацією на ринок праці та ті фахові знання та компетенції, що спрятимуть підвищенню показників людського капіталу держави. Другим компонентом є фандрайзинг, тобто

education system in the world market of educational services.

Target setting. Modern Ukraine is recognized as the poorest country in Europe. But the educational attainment of the citizens is not inferior to the European average. Therefore, we consider it appropriate to carry out appropriate research to identify strategies for strengthening Ukraine's position in the global educational services market.

Actual scientific researches and issues analysis. The dynamics of the market for educational services is an urgent interest of many researchers, both economists and representatives of social and philosophical disciplines. Groundwork on this issue is presented in the works of Antoshkina L. I., Becker E. G., Bogolib T. M., Verhoglyadova N. I., Voznyuk V. S., Kaleniuk I. S., Lipkina E. D., Matviyev N. Y., Pator R., Boretskaya N. O. and others.

The research objective. The purpose of the article is to determine the conceptual bases for the formation of a strategy for improving Ukraine's competitiveness in the world market of educational services.

The statement of basic material. The program of international cooperation in the educational and scientific space should be implemented in three vectors: the content of education (i. e. the unity of science, education and production), informatization of education and strategies for its internationalization. Improving the content of education is possible provided the proper monitoring of the implementation of the educational process in educational institutions and appropriate marketing activities with a focus on the labor market and those professional knowledge and competencies that will help to increase the human capital indicators of the state. The second component is fundraising,

пошук та налагодження фінансування освітніх та наукових проектів за принципами диверсифікації джерел інвестицій. Наразі, основним джерелом інвестицій в освіту є державний бюджет країни. Але невеликі доходи держави не дають можливості повноцінного та перспективного росту системи освіти. Тому є потреба залучення додаткових джерел фінансування. До того ж ринкова економіка дає багато можливостей для реалізації фінансово успішних освітянських проектів. Третій компонент доречно назвати екстеріоризацією освіти. Відомо, що українська система освіти консервативна та законсервована, закрита. Все це спричинює її стагнацію. Комунікації в світовому освітньому просторі позитивно впливатимуть на процес імплементації міжнародного досвіду у вітчизняний контекст. Окрім зазначеної вище мобільності студентів та викладачів, дієвим інструментом розвитку системи освіти є експорт освітніх послуг.

Висновки. Отже, пріоритетами реформування системи освіти України є переорієнтації її змісту та стандартів відповідно до європейських зразків. Країни з високим рівнем освіти та економіки демонструють позитивний досвід впровадження відповідних заходів, ефективність яких перевірена часом та конкретними результатами.

Основними пріоритетами на шляху реалізації стратегії підвищення конкурентоздатності системи освіти України є наступні: збільшення чисельності учасників програм академічної мобільності та організація внутрішньої мобільності викладачів та студентів; забезпечення якості освітніх послуг відповідно до європейських стандартів та маркетингова діяльність зі збільшення її експорту; державна програма зростання рівня

that is, finding and establishing financing for educational and scientific projects on the principles of diversification of sources of investment. Currently, the main source of investment in education is the state budget of the country. But the small state revenues do not allow the full and perspective growth of the education system. Therefore, there is a need to attract additional sources of funding. In addition, the market economy provides many opportunities for the implementation of financially successful educational projects. The third component is aptly called exteriorization of education. It is known that the Ukrainian education system is conservative and conservative, closed. All this causes her to stagnate. Communications in the global educational space will have a positive effect on the process of implementation of international experience in the domestic context. In addition to the above mentioned mobility of students and teachers, an effective tool for the development of the education system is export of educational services.

Conclusions. Therefore, the priorities of reforming Ukraine's education system are to reorient its content and standards in accordance with European standards. Countries with a high level of education and economy demonstrate a positive track record of implementing measures that are time-tested and tangible. The main priorities for the implementation of the strategy of improving the competitiveness of the Ukrainian education system are the following: increasing the number of participants of academic mobility programs and organizing internal mobility of teachers and students; quality assurance of educational services in accordance with European standards and marketing activities to increase its exports; state program of increasing the level of informatization of society; optimizing communication between education and

інформатизації суспільства; оптимізація комунікацій між освітою та бізнесом і виробництвом в Україні, впровадження інноваційних розробок до реальної практики та корегування змісту освітніх програм та досліджень відповідно до потреб ринку праці.

Зауважимо, що значні та знакові реформи системи освіти відбуваються по всіх зазначених напрямках. Тому є необхідність посилювати цю роботу практичними напрацюваннями.

Ключові слова: світовий ринок освітніх послуг, моніторинг якості освіти, фандрайзинг, партнерство, академічна мобільність.

business and manufacturing in Ukraine, introducing innovative developments to real-world practice, and adjusting the content of educational programs and research to the needs of the labor market. It should be noted that significant and significant reforms of the education system are taking place in all these areas. Therefore, there is a need to intensify this work with practical work.

Keywords: world market of educational services, monitoring of quality of education, fundraising, partnership, academic mobility.

Виклад основного матеріалу. Система освіти незалежної України має свої сильні і слабкі сторони. Основними недоліками цієї системи слід назвати загальну ідеологію споживання, притаманну економіці в цілому; відсутність дієвих програм перспективного розвитку, співпраці з бізнесом та виробництвом, пережитки планової економіки та радянської ідеології мислення як системі менеджменту системи освіти, так і в перебігу активності основних її учасників. Цим фактом пояснюється занепада матеріально-технічна база закладів освіти України, демотивація викладацького складу та студентської молоді, низькій рівень інвестицій в освіту та загальне падіння престижу освітянської праці.

Як наслідок такої системи управління освітою виникає цілий комплекс проблем зі змістом освітнього процесу. Освітні програми спеціальностей не відповідають запитам ринку праці, відсутність гідної заробітної плати зумовлює масову трудову міграцію наукових кадрів до більш економічно успішних країн, відсутність дієвих програм моніторингу якості освіти та міжнародної співпраці в сфері освіти (як то програми академічної мобільності, або партнерські угоди та асоціації).

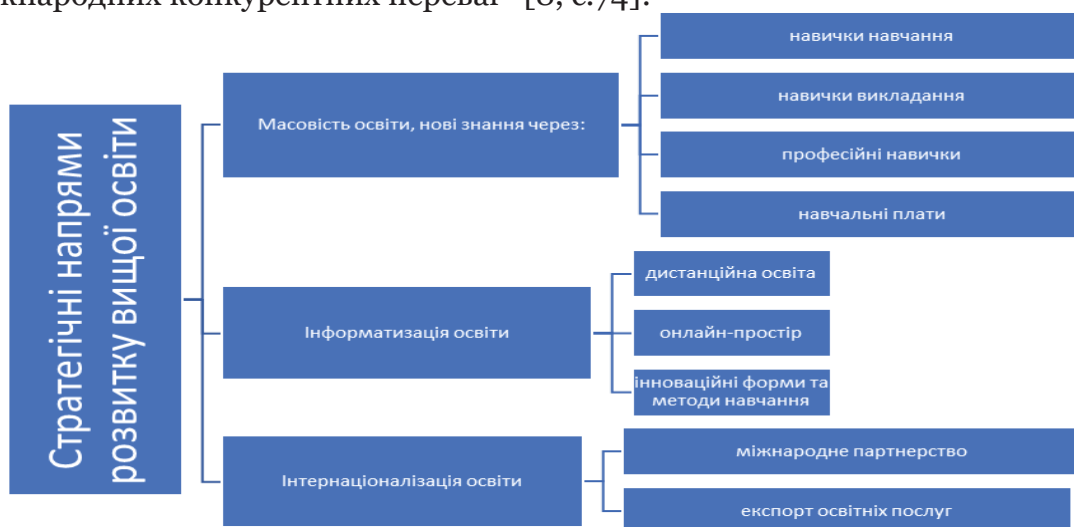
Запропонуємо перелік рекомендацій по оптимізації освітнього менеджменту.

1. Зменшити кількість на наблизити до європейських стандартів перелік спеціальностей, за якими здійснюють підготовку фахівців заклади освіти України.
2. Об'єднання закладів освіти в асоціації за напрямами фахової діяльності. Це дозволить не тільки доцільно інвестувати в матеріально-технічну базу проведення досліджень, але й налагодити комунікацію між провідними дослідниками окремих галузей науки нашої держави.
3. Організувати та впровадити систему внутрішньої мобільності студентів та викладачів. Ці фактори позитивно вплинуть на конкурентність між закладами освіти та популяризацію їхньої діяльності.

4. Розробити, провести апробацію та імплементацію ефективної моделі забезпечення якості освіти на всіх рівнях надання освітніх послуг.
5. Посилення міжнародної співпраці в сфері освіти з метою обміну передовим педагогічним та управлінським досвідом організації роботи в закладах освіти.
6. Формування системи мотивації та заохочення для педагогічних працівників як винагороду за самореалізацію та розвиток.

Отже, реформи системи освіти України мають бути послідовними та виваженими. Не тільки декларативно брати за основу європейські стандарти та алгоритми функціонування освітніх закладів та їх контроль, але й зважати на вітчизняні соціокультурні, політичні та економічні чинники, що потребують широкого громадського обговорення, особливо із фахівцями та практиками освітньої галузі. Або, як про це пише Н. О. Борецька: “Відтак, управління освітою передбачає оптимізацію державних управлінських структур, децентралізацію управління; перерозподіл функцій і повноважень між центральними місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами; перехід до програмно-цільового управління; поєднання державного і громадського контролю; запровадження нової етики управлінської діяльності, що базується на принципах взаємоповаги, позитивної мотивації; прозорість розроблення, експертизи, апробації та затвердження нормативно-правових документів; створення систем моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях; організацію експериментальної перевірки та експертизи освітніх інновацій; запровадження новітніх інформаційно-управлінських і комп’ютерних технологій; демократизацію процедури призначення керівників навчальних закладів, їх атестації; удосконалення механізму ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів; підвищення компетентності управлінців усіх рівнів; більш широке залучення до управлінської діяльності талановитої молоді” [4].

Перелік основних компонентів зміцнення позицій України на світовому ринку освітніх послуг зводиться до напрямків, представлених на схемі 1 “Домінанти розвитку вищої освіти України в контексті забезпечення міжнародних конкурентних переваг” [8, с.74]:

Відповідно, програма міжнародного співробітництва в освітньо-науковому просторі має здійснюватися за трьома векторами: змісту освіти (тобто єдності науки, освіти та виробництва), інформатизацією освіти та стратегіями її інтернаціоналізації. Вдосконалення змісту освіти можливе за умови проведення відповідного моніторингу реалізації освітнього процесу у закладах освіти та доцільних маркетингових заходів із орієнтацією на ринок праці та ті фахові знання та компетенції, що сприятимуть підвищенню показників людського капіталу держави.

Другим компонентом є фандрайзинг, тобто пошук та налагодження фінансування освітніх та наукових проектів за принципами диверсифікації джерел інвестицій. Наразі, основним джерелом інвестицій в освіту є державний бюджет країни. Але невеликі доходи держави не дають можливості повноцінного та перспективного росту системи освіти. Тому є потреба залучення додаткових джерел фінансування. До того ж ринкова економіка дає багато можливостей для реалізації фінансово успішних освітянських проектів.

Третій компонент доречно назвати екстеріоризацією освіти. Відомо, що українська система освіти консервативна та законсервована, закрита. Все це спричинює її стагнацію. Комунікації в світовому освітньому просторі позитивно впливатимуть на процес імплементації міжнародного досвіду у вітчизняний контекст.

Окрім зазначеної вище мобільності студентів та викладачів, дієвим інструментом розвитку системи освіти є експорт освітніх послуг. Так, “Іноземні студенти “вливають” в економіку України 504 млн. доларів США за рік. Кожен із 63 тис. студентів платить приблизно 2 тис. доларів США за навчання і статистично ще три такі суми на інші потреби. За оцінкою Центру розвитку корпоративної та соціальної відповідальності, кількість іноземних студентів в Україні у 2013-2014 роках становила майже 70 тис., або 4,1% від загальної кількості (1,724 млн.)” [9, с. 227]. Проте для збільшення цих показників необхідні певні програми та механізми на рівні освітньої політики держави.

1. Необхідне впровадження апарату гарантії якості освіти, який можливий за умови визнання освітніх програм та кваліфікацій передовими країнами світу та Євросоюзу.

2. Важливим фактором такої довіри та співпраці слід вважати збільшення учасників програм академічної мобільності, міжнародну науково-дослідницьку взаємодію, неухильне дотримання прав інтелектуальної власності та академічної доброчесності.

3. Активна участь українських закладів освіти в міжнародних грантових програмах та проектах, що надає фінансування для досліджень із міжнародних фондів та громадських організацій та підвищує рівень довіри, сприяє розвитку комунікативних зв'язків України зі своїми партнерами. Логічно, що “основними напрямками міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів є участь у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного і міжуніверситетського обміну студентами, аспірантами, докторантами, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками; проведення спільних наукових досліджень; організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів

та інших заходів; участь у міжнародних освітніх та наукових програмах; відрядження за кордон педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників для педагогічної, науково-педагогічної та наукової роботи відповідно до міжнародних договорів України, а також договорів між такими вищими навчальними закладами та іноземними партнерами й інші напрями і форми, не заборонені законом” [9, с. 319].

Тому встановлення партнерських відносин із закладами освіти інших країн є частиною загальної маркетингової стратегії країни. Партнерські відносини можливі у результаті визнання наявних конкурентних переваг та довіри, тобто передбачають зацікавленість у змісті освітньо-наукової діяльності закладу та прозорих і легітимних правил такого співробітництва.

Висновки. Отже, пріоритетами реформування системи освіти України є переорієнтації її змісту та стандартів відповідно до європейських зразків. Країни з високим рівнем освіти та економіки демонструють позитивний досвід впровадження відповідних заходів, ефективність яких перевірена часом та конкретними результатами.

Основними пріоритетами на шляху реалізації стратегії підвищення конкурентоздатності системи освіти України є наступні: збільшення чисельності учасників програм академічної мобільності та організація внутрішньої мобільності викладачів та студентів; забезпечення якості освітніх послуг відповідно до європейських стандартів та маркетингова діяльність зі збільшення її експорту; державна програма зростання рівня інформатизації суспільства; оптимізація комунікацій між освітою та бізнесом і виробництвом в Україні, впровадження інноваційних розробок до реальної практики та корегування змісту освітніх програм та досліджень відповідно до потреб ринку праці.

Зауважимо, що значні та знакові реформи системи освіти відбуваються по всіх зазначених напрямках. Тому є необхідність посилювати цю роботу практичними напрацюваннями.

Список використаних джерел:

1. Антошкіна, ЛІ., 2005. 'Економіка вищої освіти : тенденції та перспективи реформування', К. : *Видавничий дім «Корпорація»*, 368 с.
2. Беккер, ЕГ., 2012. 'Бренд и экономическая устойчивость вуза : монография', М. : *КНОРУС*, 208 с.
3. Боголіб, ТМ., 2006. 'Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період : монографія', К. : *Міленіум*, 506 с.
4. Борецька, НО., 2011. 'Шляхи оптимізації стратегічних напрямів та механізмів державного регулювання ринку освітніх послуг в контексті створення європейського освітнього простору'. Доступно : <<http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=562>> [Дата звернення 17 Жовтня 2019].
5. Верхоглядова, НІ., 2005. 'Економічний вимір конкурентоспроможності вищої освіти : монографія', Д. : *Наука і освіта*, 172 с.
6. Вознюк, ВС., 2007. 'Маркетинг освітніх послуг : навчальний посібник', Луцьк : *Волинська книга*, 64 с.
7. Каленюк, ІС., 2003. 'Економіка освіти : навчальний посібник', К. : *Знання України*, 316 с.
8. Липкіна, ЕД., 2006. 'Конкурентоспособность вузов на современном рынке образовательных услуг : монография', Омск : *Изд-во ОмГПУ*, 136 с.

9. Матвіїв, МЯ., 2005. 'Методологія та організація маркетингового менеджменту в сфері вищої освіти : монографія', Тернопіль : *Економічна думка*, 560 с.
10. Патора, Р., 2002. 'Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни : монографія', Львів : *В-во Національного університету «Львівська політехніка»*, 336 с.
11. Amaral, A., Meek, VL., Larsen, IM., 2003. 'The Higher Education Managerial Revolution?', Dordrecht, The Netherlands : *Kluwer Academic Publishers*, 275 p.
12. Greenley, GE., Aaby NE., 2003. 'Strategy Concepts and Marketing : a synthesis', *Perspectives on Marketing Management*, NY, 398 p.

References:

1. Antoshkina, LI., 2005. 'Ekonomika vyshchoyi osvity : tendentsiyi ta perspektyvy reformuvannya (Economics of Higher Education : Trends and Prospects for Reform.)', K. : *Vydavnychyy dim «Korporatsiya»*, 368 s.
2. Bekker, YeG., 2012. 'Brend i ekonomicheskaya ustoychivost' vuza : monografiya (University Brand and Economic Sustainability : A Monograph.)', M. : *KNORUS*, 208 s.
3. Boholib, TM., 2006. 'Finansove zabezpechennya rozvytku vyshchoyi osvity i nauky v transformatsiynyy period : monohrafiya (Financial Support for the Development of Higher Education and Science in the Transformation Period : A Monograph)', K. : *Milenium*, 506 s.
4. Borets'ka, NO., 2011. 'Shlyakhy optymizatsiyi stratehichnykh napryamiv ta mekhanizmiv derzhavnoho rehulyuvannya rynku osvitnikh posluh v konteksti stvorenniya yevropeys'koho osvitn'oho prostoru (Ways to Optimize the Strategic Directions and Mechanisms of State Regulation of the Educational Services Market in the Context of Creating a European Educational Space)'. Dostupno : <<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=562>> [Data zvernennya 17 Zhovtnya 2019].
5. Verkhohlyadova, NI., 2005. 'Ekonomichnyy vymir konkurentospromozhnosti vyshchoyi osvity : monohrafiya (The Economic Dimension of Higher Education's Competitiveness : A Monograph)', D. : *Nauka i osvita*, 172 s.
6. Voznyuk, VS., 2007. 'Marketynh osvitnikh posluh : navchal'nyy posibnyk (Marketing of educational services : A Tutorial)', Luts'k : *Volyns'ka knyha*, 64 s.
7. Kalenyuk, IS., 2003. 'Ekonomika osvity : navchal'nyy posibnyk (Economics of Education : A Tutorial)', K. : *Znannya Ukrayiny*, 316 s.
8. Lipkina, YeD., 2006. 'Konkurentosposobnost' vuzov na sovremennom rynke obrazovatel'nykh uslug : monografiya (Competitiveness of Universities in the Modern Market of Educational Services : A Monograph)', Omsk : *Izd-vo OmGPU*, 136 s.
9. Matviyiv, MYa., 2005. 'Metodolohiya ta orhanizatsiya marketynhovoho menedzhmentu v sferi vyshchoyi osvity : monohrafiya (Methodology and Organization of Marketing Management in Higher Education : A Monograph)', Ternopil' : *Ekonomichna dumka*, 560 s.
10. Patora, R., 2002. 'Rynok osvity v systemi kadrovoho zabezpechennya stratehichnoho rozvytku krayiny : monohrafiya (Education Market in the System of Personnel Support for Strategic Development of the Country : A Monograph)', L'viv : *V-vo Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnikha»*, 336 s.
11. Amaral, A., Meek, VL., Larsen, IM., 2003. 'The Higher Education Managerial Revolution?', Dordrecht, The Netherlands : *Kluwer Academic Publishers*, 275 p.
12. Greenley, GE., Aaby NE., 2003. 'Strategy Concepts and Marketing : a synthesis', *Perspectives on Marketing Management*, NY, 398 p.